ТРЕНІНГОВИЙ ЦЕНТР ПРОКУРОРІВ УКРАЇНИ

БЕЗОПЛАТНА ПРАВНИЧА ДОПОМОГА

Funded by the European Union

PRAVO-JUSTICE

EXPERTISE FRANCE GROUPE AFD

РОЗГЛЯД СПРАВ ПРО МІЖНАРОДНІ ЗЛОЧИНИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

МІЖНАРОДНІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

СПРАВА АЛЬ-МАХДІ

Вебінар № 6

15 липня 2025

Вступне тестування

Презентація навчальних матеріалів 6

Справа МКС № ICC-01/12-01/15 A (Прокурор проти Ахмада Аль-Факі Аль-Махді)

Стаханова Анна

Головна експертка Проєкту ЄС «Право-Justice» з питань відповідальності за міжнародні злочини

ТРЕНІНГОВИЙ ЦЕНТР ПРОКУРОРІВ УКРАЇНИ

БЕЗОПЛАТНА ПРАВНИЧА ДОПОМОГА

Funded by the European Union

PRAVO-JUSTICE

EXPERTISE FRANCE GROUPE AFD

Ахмад Аль-Факі Аль-Махді

- Вік: народився приблизно в 1975 р.
- Місце народження: Агуне, 100 кілометрів на захід від Тімбукту (Малі)
- Ордер на арешт: 18 вересня 2015 р.
- Переданий до Гааги: 26 вересня 2015 р.
- Перше судове засідання: 30 вересня 2015 р.
- Слухання щодо підтвердження обвинувачень: 1 березня 2016 р.
- Рішення про підтвердження обвинувачень: 24 березня 2016 р.
- Судовий процес: 22-24 серпня 2016 року
- Вирок і покарання: 27 вересня 2016 року

Рішення МКС щодо підтвердження обвинувачень:

A. Збройний конфлікт у Малі та окупація Тімбукту

30. Факти, викладені в обвинуваченні, мали місце в місті Тімбукту в період з приблизно **30 червня 2012 року до приблизно 11 липня 2012 року**. [...] Докази, подані Прокурором, включаючи документи, видані Міністерством оборони Малі, а також звіти ООН та ЗМІ, також підтверджують твердження про те, що в січні 2012 року в Малі спалахнув збройний конфлікт **неміжнародного характеру** і що цей збройний конфлікт тривав на момент вчинення фактів, зазначених в обвинуваченні.

31. З інших доказів [...] також випливає, що з початку квітня 2012 року до січня 2013 року місто Тімбукту перебувало під контролем збройних угруповань «Аль-Каїда в Ісламському Магрибі» («АКАІМ») та «Ансар Дін», руху туарегів, пов'язаного з АКАІМ, і що ці дві групи спільно створили адміністративну структуру міста. Адміністративна структура включала, серед іншого, ісламську політику, ісламський трибунал та *Хісба* або «*Бригаду моралі*», а також комісію з питань ЗМІ.

B. Руйнування та пошкодження будівель у Тімбукту

34. Докази свідчать, що серед будівель/споруд, які стали об’єктом нападу, були:
(i) мавзолей Сіді Махамуда Бен Омара Мохамеда Акіта;
(ii) мавзолей шейха Мохамеда Махмуда Аль-Аравані;
(iii) мавзолей шейха Сіді Ель-Мохтара Бен-Сіді Мухаммада Аль-Кабіра Аль-Кунті;
(iv) мавзолей Альфа Моя;
(v) мавзолей шейха Мухаммада Ель-Міккі;
(vi) мавзолей шейха Абдула Кассіма Аттуаті;
(vii) мавзолей шейха Сіді Ахмеда Бен Амара Арагаді;
(viii) двері мечеті Сіді Яхія;
(ix) мавзолей Бахабер Бабадіє та
(x) мавзолей Ахмеда Фулане, обидва прилеглі до мечеті Джингарейбер.

35. Сім мавзолеїв розташовувалися на чотирьох ділянках, а саме на кладовищах Сіді Махамуд, Сіді Ель Мохтар, Альфа Моя та *Труа Сен*.

36. Будівлі/споруди вважалися і охоронялися як **важлива частина культурної спадщини** Тімбукту і Малі. Громада Тімбукту брала участь в їх утриманні і використовувала їх для релігійних обрядів. На момент руйнування всі кладовища в Тімбукту, включаючи будівлі/споруди на цих кладовищах, були класифіковані як об'єкти світової спадщини і, отже, перебували під захистом ЮНЕСКО, а 16 мавзолеїв, розташованих у Тімбукту, також були об'єктами, що охороняються відповідно до Конвенції 1972 року про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. Крім того, станом на 28 червня 2012 року конфлікт у Малі в цілому і в Тімбукту зокрема змусив ЮНЕСКО на прохання малійських властей включити місто в повному обсязі до списку світової спадщини, що перебуває під загрозою. З доказів також випливає, що будівлі/споруди не були військовими об'єктами.

37. Матеріали свідчать, що будівлі/споруди були зруйновані особами, деякі з яких були озброєні, за допомогою різних інструментів, зокрема кирок та залізних прутів.

C. Роль Ахмада Аль-Факі Аль-Махді в контексті окупації Тімбукту та руйнування будівель/споруд

45. [...] випливає, що:

(i) Ахмад Аль-Факі Аль-Махді був **видатним вченим і експертом з релігійних питань**; найкомпетентнішою і найвизначнішою особою в Тімбукту в питаннях релігії;

(ii) Ахмад Аль-Факі Аль-Махді діяв у **тісній співпраці з керівництвом обох окупаційних угруповань** і відігравав активну роль в рамках створених ними інститутів;

(iii) Ахмад Аль-Факі Аль-Махді брав участь у зустрічах з керівництвом АКІМ та Ансар Дін і **мав прямі зв'язки з лідерами збройних угруповань**, зокрема з Абу Зейдом, Яхією Абу Аль-Хаммамом, Абдаллахом Аль-Чінгуетті та Іядом Аг Галі; він, як видається, належав до кола осіб з місцевого населення, обраних лідерами окупаційних угруповань для обговорення нагальних питань;
(iv) Ахмад Аль-Факі Аль-Махді **відігравав ключову роль у діяльності *Хісба***: він сам створив *Хісба* на початку квітня 2012 року, став її першим головою після призначення Абу Зейдом, губернатором Тімбукту на час окупації, і обіймав цю посаду до вересня 2012 року; він став членом Ансар Дін у той момент, коли погодився очолити *Хісба*;
(v) Ахмад Аль-Факі Аль-Махді, завдяки своїм релігійним знанням, був тісно пов'язаний з роботою ісламського трибуналу, зокрема, його консультували перед створенням трибуналу, він відвідував засідання суду та брав участь у виконанні його рішень.
46. Місія *Хісби* полягала у **запобіганні явним порокам і пропаганді чеснот**, а також у виконанні благодійних завдань; [...]
47. Таким чином, до компетенції *Хісби* входило обговорення долі мавзолеїв, зведених над могилами в Тімбукту, а також дверей мечеті Сіді Яхія: **запобігання будь-чому, що може бути розглянуто як поклоніння могилам**, наприклад, будівництво купола над могилою, входило до сфери її повноважень. Ахмад Аль-Факі Аль-Махді був автором проповіді, виголошеної в п'ятницю перед початком руйнування будівель/споруд [...].
48. Докази свідчать, що після перших спроб, зроблених також Ахмадом Аль-Факі Аль-Махді, щоб відмовити населення від дотримання усталених традицій щодо мавзолеїв, рішення про їх руйнування було прийнято Іядом Аг Галі після консультацій з Абу Зейдом, Абдаллахом Аль-Чінгуетті та Яхією Абу Аль-Хаммамом.

49. Докази також підтверджують твердження про те, що **Ахмад Аль-Факі Аль-Махді, як глава *Хісба,* відіграв вирішальну роль у виконанні рішення** про руйнування будівель/споруд. Ахмад Аль-Факі Аль-Махді публічно заявив, що рішення про руйнування будівель/споруд було прийнято навмисно: «*nous agissons ainsi parce que nous voulons la demolition des dômes*». Він заявив, що руйнування куполів було наказано «le Messager» і не заборонено відповідними текстами, з якими він ознайомився.

50. Після того як окупаційні групи визначили, що руйнування є необхідним, на *Хісбу* поклали обов'язок вирішити, яким чином буде здійснюватися руйнування будівель/споруд, та **забезпечити фінансові та оперативні засоби, необхідні для їх руйнування**. Ахмад Аль-Факі Аль-Махді визначив порядок [...], в якому мали бути зруйновані будівлі/споруди [...].

51. Окрім ролі, яку Ахмад Аль-Факі Аль-Махді відігравав в адміністративних структурах, як зазначено в пункті 45 вище, **Ахмад Аль-Факі Аль-Махді особисто брав участь або допомагав у матеріальному знищенні декількох будівель/споруд**. У деяких випадках він брав участь у руйнуванні, використовуючи кирку, і був причетний до руйнувань на всіх чотирьох кладовищах, контролюючи роботи, даючи поради та «готуючи напої і контролюючи роботи, а також надаючи інструменти [...], включаючи кирки».

«З глибоким жалем і великим болем я змушений визнати свою провину, і всі висунуті проти мене звинувачення є правдивими і правильними. Я щиро прошу вибачення, я щиро каюся і шкодую про весь збиток, який заподіяли мої дії».
(посилання на відео Youtube – відкриття засідання 22 серпня 2016 р.)

Хто є «відповідним потерпілим» знищення культурної спадщини?

- Палата визначила три групи потерпілих: **мешканці Тімбукту** як безпосередні потерпілі від злочину; **населення Малі**; та, зокрема, **міжнародна спільнота**. Остання категорія є новим елементом у судовій практиці МКС щодо відшкодування збитків, і її включення до цього рішення є переважно наслідком особливої категорії злочину, який розглядала Палата. Палата побажала підкреслити «*особливий характер злочину, за який було засуджено пана Аль-Махді. Знищення культурної спадщини* ***знищує частину спадщини всього людства***» (пункт 53), завдаючи тим самим шкоди міжнародній спільноті.
- Однак, підкресливши важливість інтересу міжнародної спільноти в цій справі, Палата зробила дивний поворот, заявивши, що *усунення шкоди, заподіяної громаді Тімбукту, буде достатнім* для усунення будь-якої більш широкої шкоди, заподіяної малійській та міжнародній спільноті (пункт 56). Згодом вона обмежила свій аналіз лише першою групою потерпілих. **Виникає питання, чому, якщо це було метою Палати, вона вважала за необхідне пройти через всі процедури, щоб визнати міжнародну спільноту потерпілими?**
- Однією з гіпотез може бути те, що МКС продовжує **побоюватися негативної реакції** на проведення судового процесу, зосередженого виключно на знищенні культурної спадщини.
- Занепокоєння викликає той факт, що більшість зруйнованих об'єктів були об'єктами Всесвітньої спадщини, що, на думку Палати, свідчить про «*вищу культурну цінність та вищий рівень міжнародної уваги та занепокоєння*» (пункт 17). Такий погляд є неточним: процес включення до списку ЮНЕСКО вважається відомим своєю політизованістю та упередженістю щодо певних форм спадщини. Список Всесвітньої спадщини жодним чином **не є ідеальним відображенням найважливіших культурних об'єктів** у всьому світі і повинен визнаватися як робота, що знаходиться в процесі розробки.

Символічні репарації

- Палата постановила, що **індивідуальні репарації мають бути виплачені виключно тим, чиє життя залежало від захищених будівель**, та тим, хто зазнав моральних страждань від пошкодження місць поховання своїх предків. Решта репарацій мають бути колективними з огляду на переважно колективний характер злочину Аль-Махді. З огляду на те, що мавзолеї та мечеть Сіді Яхія вже відновлені ЮНЕСКО, Палата зазначила, що **заходи для забезпечення неповторення нападів є найбільш відповідною формою репарацій для усунення шкоди, заподіяної фізичним знищенням будівель**.

Розкриття персональних даних представникам обвинуваченого

- Апеляційна палата вважає, що Судова палата помилилася, зобов'язавши потерпілих розкрити свою особу пану Аль Махді як попередню умову для того, щоб їхні вимоги щодо індивідуального відшкодування були оцінені Фондом, тим самим, по суті, створивши непотрібну перешкоду для певних потерпілих у отриманні відшкодування.

Відповідальність Аль-Махді та розрахунок культурних збитків

- Палата постановила, що Аль-Махді повинен виплатити 2,7 млн євро відшкодування: 97 000 євро на відновлення об'єктів, що перебувають під охороною, відповідно до витрат, понесених ЮНЕСКО; 2,12 млн євро за «непрямі економічні збитки»; та 483 000 євро за моральну шкоду, заподіяну постраждалим особам та ширшій громаді Тімбукту.

- Особливий інтерес викликає **розрахунок відповідальності Аль-Махді за моральну шкоду**, заподіяну жертвам. Суд виявив певну нерішучість у визначенні чіткої основи для кількісної оцінки моральної шкоди, зазначивши, що «*існує внутрішня складність у визначенні та вимірюванні грошової вартості моральної шкоди*» (пункт 129).

- У будь-якому разі, незважаючи на свої сумніви, Палата зрештою визначила розмір моральної шкоди, спираючись на другий експертний звіт. Відповідна частина звіту базувалася на остаточному рішенні 2009 року Комісії з претензій Еритреї та Ефіопії, якій було доручено розрахувати збитки, завдані **стелі Матари**, 2500-річному обеліску, що має значну археологічну цінність. Вона присудила відшкодування збитків, що покривають **як витрати на реконструкцію, так і моральну шкоду**, заподіяну пошкодженням, яка була оцінена в *23 000 доларів США*.

- Палата у справі *Аль-Махді* використовувала цю **суму як базову** для оцінки моральної шкоди, заподіяної знищенням об'єктів, що охороняються, в Тімбукту, збільшивши її з урахуванням того, що будівлі в Малі були об'єктами Всесвітньої спадщини і були повністю зруйновані, на відміну від стели. Таким чином, **Палата дійшла остаточної суми 483 000 євро як компенсації за моральну шкоду**: 50 000 євро за кожну зруйновану пам'ятку Всесвітньої спадщини.

Вихідне тестування

Дякую за увагу!

Ця презентація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю Проєкту ЄС «Право-Justice» та не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

ТРЕНІНГОВИЙ ЦЕНТР ПРОКУРОРІВ УКРАЇНИ
БЕЗОПЛАТНА ПРАВНИЧА ДОПОМОГА
Funded by the European Union
PRAVO-JUSTICE
EXPERTISE FRANCE GROUPE AFD